

BYLAAGEN

op het II. DEEL, IX. BOEK.

L. A.

VERTAALING

der nevensstaande Instructie.

INSTRUCTION pour le Prince Doranges Conte de Nassau &c. Chev. de l'ordre &c. Commil se aura a conduyre & regler au gouvernement des pays de hollande, de zeelande, de Westfrize & Dutrecht, La Briele & Voorne, auquel le roy l'a commis & institué.

Premiers le dit Prince Doranges tiendra sa continue residence es Pays de son gouvernement estant icelle tant plus requise pour les inconveniens qui pourroient en son absence survenir tant au fait de la religion que autrement si avant toutes fois que la service de sa Ma^{te}. le bien utilise & prouffit deses dits pays le requeront sans avocquer, appeller ou faire venir les subiects deses dits pays hors diceux ni fut pour cause urgente & raisonnable ou du consentement & par ordonnance de la duchesse de Parme & de Plaisance regente & gouvernante de tout les pays de par deca en general.

Que le dit prince Doranges sera tenu obeyr & obtemperer aux lettres commandemens & ordonnances de la dite duchesse ayant superintendance & auctorité comme a mesmes sa ma^{te}. seule sur tous les gouvernemens de ses dits pays.

Que estant aux lieux ou se tiennent les consaulx provinciaux de sesd. pays & ses dits gouvernemens Il aura entrée es dits consaulx & y presidera toutes les fois qu'il luy plaira & les affaires le requeront proposera ou fera proposer toutes matieres y servans & deliberer en sa presence & conclure a pluralité des voix & d'opinion comme il est de coustume.

Item administrera & fera administrer bonne & briefue Justice a tous vassaux officiers & subiectz diceux pays tant ecclesiastiques que seculiers par les juges & officiers a ce ordonnez selon les privileiges droitz & coustumes des dits pays, lesquels sa ma^{te}. veult & entend estre gardez si avant que les subiects en ayent duement foy & use. Et pour estre l'affaire que la conservation de nostre sainte foy & religion cbretienne la chose que sa ma^{te}. a plus a coeur, icelle sa ma^{te}. ordonne au dit Sr. Prince Doranges bien expressement d'avoit bon & soingneuls

„ INSTRUCTIE voor den Prins van Oranje,
„ Graaf van Nassau, Ridder der Orde enz.
„ naar welke hy zig zal hebben te schikken
„ en te gedraagen, in de bestiering der Landen
„ van Holland, Zeeland, Westfriesland,
„ Utrecht, den Briele en Voorne, waartoe
„ de Koning hem gezet en aangesteld heeft.

„ Vooreerst, zal de gemelde Prins van Oranje zyn geduurig verblyf houden in de Landen van zyn bewind; 't welk te meerder vereischt wordt, uit hoofde der onlusten, die in zyn afwezen zouden kunnen ontstaan, zo in zaaken van Godsdienst als anderszins; ten ware de dienst van zyne Majesteit, de welvaart, het nut en het voordeel van zyne gemelde Landen zulks vorderen mogten: zonder nochtans de onderdaanen van zyne gemelde Landen buiten dezelve te beroepen, te betrekken of te doen komen, dan om dringende en redelyke oorzaken, of met bewilliging en op orde van de Hertoginne van Parma en Plaisance, Regente en Gouvernante van alle de Landen van herwaards over in 't gemeen.

„ Dat de gemelde Prins van Oranje gehouden zal zyn tot gehoorzaamheid en onderwerping aan de brieven, bevelen en Ordonnantien van de gemelde Hertoginne, die het opperpropzigt en gezag heeft, zo wel als zyne Majesteit zelve alleen, over alle de Gouvernemenen van zyne gemelde Landen.

„ Dat hy, zig bevindende ter plaatse daar de Provinciaale Raaden van zyne gemelde Landen en van zyne gemelde Gouvernemenen gehouden worden, toegang tot de gemelde Raaden hebben en in dezelve voorzitten zal, zo dikwils als het hem behaagen zal, en de zaaken zulks vereischen zullen; de zaaken, die daar van dienst zyn, voorstellende of doende voorstellen, over dezelve doende raadpleegen in zyne tegenwoordigheid, en met de meerderheid van stemmen en gevoelens besluitende, gelyk gebruikelijk is.

„ Ook zal hy, door de Regters en Officiers, daar toe gesteld, goed en kort regt oefenen en doen oefenen, omtrent alle Leenmannen, Ampenaars en Onderdaanen, zo Kerkelyken als Weereldlyken, volgens de Privilegien, Regten en Coustumen der gemelde Landen, welken zyne Majesteit wil en verstaat, dat bewaard blyven, in zo verre de Onderdaanen daarvan wettig bezit en gebruik hebben. En wat de zaak der behoudenis van ons heilig geloof en Christelyken Godsdienst aangaat, die zyne Majesteit zig meest ter herte laat gaan; zyne Ma-

Bbb 3

„ je-

BYLAA-
GEN
L. A.

*regard de faire corriger & extirper les sectes
reprochées de nre mere S^e. Eglise suivant les
placcarts & edicts cy deuant statues & publiez
par feue de tres louable memoire la ma^e. imp^e.
& depuis par sa ma^e. royalle renouellez sur le
faict de la dite religion. Et que les Juges qui
seront soubz le gouvernement du dit Sr. Prince
executent les dits edicts & placcars sans infrac-
tion, alteration & moderation puisque lon les ha
constitue juges pour selon la loy juger, & non
pour la moderer & declairer ou pour disputer
& juger selle conuient ou non. Prendra aussi
regard que ceulx qui seroient aucunement sus-
pectes des dites sectes ou gens incognuz ne tien-
nent assemblees & conuenticles secrets Et quant
il sera aduertty d aucune assemblee regardera de
tout son pouuoir a les apprehender & faire cor-
riger comme appertient suyuant les dits plac-
carts. Et sil treuve la multitude si grande &
quil fut de besoing y obuier par main forte &
quil sy employe de tout ce quil pourra auant
quils se puissent tellement renforcer que le remede
fut apres plus difficile.*

*Gardera & preferuera les subiects de son
gouvernement de toute force violence & outrage
daultant quil sera en son pouuoir & ne
permettra en aucune maniere que aucuns va-
gabondes, pietons & gens de guerre voisent par
les pays sans payer, ou facent aultre force ou
outrage aux cloistres, paisans ou autres mais
les fera pugnir selon les placcarts sur ce depechez
& publies sans dissimulation.*

*Gardera aussy & conseruera a son pouuoir
les droits, bauteurs, jurisdiction, revenu &
demaine des ma^e. & ne permettra aucune alie-
nation dicelluy demeine si non par lettres paten-
tes meurement & a recognoissance de Cause ex-
pedies soubz le grand seau de sa ma^e & duc-
ment verifiez en finances comme appertient.*

*Et ne permettra ne consentera leuer ou fai-
re leuer & assembler pietons ou aultres gens de
guerre en son gouvernement sans expresse ordon-
nance ou consentement de sa ma^e. ou de la dite
duchesse. Et se tost quil sera aduertty d aucune
assemblee de pietons aduisera avec l'ayde &
assistance des nobles bonnes villes officiers & au-
tres subiects les rompre & faire retirer hors de
son gouvernement, & deffendre a tous subiects
de son dit gouvernement de point aller au ser-
uice daultres Sr^s. que de sa ma^e. Et sils en
auoient accepte seruice de retourner sur paine
de la hart, tenant tousiours bon regard que les
commencemens sont plus faciles a remedier que
quand les violences sont passees plus oultre.*

„ jesteit beveelt den gemelden Heere Prince van BYLAA-
„ van Oranje wel uitdrukkelyk, dat hy goede en GEN
„ naarftege zorg draage, om de gezindheden, die L. A.
„ door onze Heilige Moeder de Kerk veroordeeld
„ zyn, te straffen en uit te rooijen, volgens de
„ Plakaaten en Edicten, over 't stuk van den ge-
„ melden Godsdienst, voor deezen, vastgesteld
„ en afgekondigd, by wylen de Keizerlyke Ma-
„ jesteit, hoogloffelyker gedagtenisse, en sedert
„ door zyne Koninglyke Majesteit vernieuwd.
„ En dat de Regters, die zig onder 't Gouverne-
„ ment van den gemelden Heere Prince bevinden
„ zullen, de gemelde Edicten en Plakaaten zul-
„ len uitvoeren, zonder inbreuk, verandering of
„ maatiging; naardien men hen tot Regters aan-
„ gesteld heeft, om volgens de Wet te oordee-
„ len, niet om dezelve te maatigen en te ver-
„ klaaren, of om te twisten en te oordeelen, of
„ dezelve dienstig zy, of niet. Hy zal ook agt
„ geeven, dat zulken, die, met de daad, eenigs-
„ zins verdagt zyn van tot de gemelde gezindhe-
„ den te behooren, of onbekende luiden geene
„ heimelyke byeenkomsten of vergaderingen
„ houden. En wanneer hy van eenige Vergade-
„ ring kennis gekreegen heeft, zal hy, uit al zyn
„ vermogen, tragten de vergaderden te vatten en
„ te doen straffen, gelyk volgens de gemelde Pla-
„ kaaten behoort. En zo hy de menigte zo groot
„ vondt, en het noodig ware, dat men dezelve
„ met de sterke hand te keer ginge, zal hy zig
„ bedienen van al wat in zyne magt is, eer zy
„ zo talryk worden, dat het hulpmiddel daarna
„ moeiljelyker zyn mogt.
„ Hy zal de onderdaanen van zyn Gouverne-
„ ment, zo veel in zyn vermogen zyn zal, be-
„ schermen tegen allerlei overmagt, geweld en
„ ongelyk, en in geenen deele gedoogen, dat
„ eenige landloopers, zwervers of krygsluiden
„ door 't land trekken, zonder te betaalen, of
„ eenig ander geweld of schade toebrengen aan
„ Kloosters, huisluiden of anderen; maar dezel-
„ ven, zonder oogluiking, doen straffen, vol-
„ gens de Plakaaten, desaangaande afgevaardigd
„ en uitgegeven.
„ Hy zal ook, uit al zyne magt, bewaaren en
„ in stand houden de regten, hoogheid, jurisdic-
„ tie, inkomsten en domeinen van zyne Maje-
„ steit, en geene vervreemding van de gemelde
„ domeinen gedoogen, dan by open brieven, die,
„ na ryp beraad en met kennisse van zaaken, on-
„ der het groot zegel van zyne Majesteit, afge-
„ vaardigd, en wettiglyk en naar behooren in
„ de Finantie bekrachtigd zyn.
„ Ook zal hy niet toestaan noch gedoogen,
„ dat in zyn Gouvernement voetknegten of krygs-
„ luiden geworven, of verzameld worden, zon-
„ der uitgedrukten last of bewilliging van zyne
„ Majesteit, of van de gemelde Hertoginne. En
„ zo dra hy kennis gekreegen zal hebben van
„ verzameling van knegten, zal hy zyn best doen,
„ om dezelve, met hulp en bystand van de ede-
„ len, goede steden, officieren en andere Onder-
„ daanen, te verstrooijen en uit zyn Gouverne-
„ ment te doen vertrekken, met verbod aan alle
„ onderdaanen van zyn gemelde Gouvernement,
„ om zig in geenen dienst van eenige Heeren te
„ begeeven dan van zyne Majesteit; en zo zy
„ vreemden dienst aanvaard mogten hebben, zig,
„ op straffe van de galge, daaruit te begeeven,
„ altoos wel bedenkende, dat de beginfels ligter
„ her-

BYLAA-
GEN
L. A.

Et a ceste fin & en tous aultres requerans prompte resissance le dit prince Doranges pourra faire assembler les nobles officiers & aultres subiects de son dit gouvernement a son de cloche & autrement comme il verra estre requis pour l'assister a la deffence du pays.

Semblablement quand les nobles officiers & aultres particuliers de son dit gouvernement seront par lui mandez ou appelez ils seront tenus venir vers luy & lobeyr en toutes choses bonnes & raisonnables.

Le dict prince Doranges aura soigneux regard que les forts & fortifications de son gouvernement soient bien gardez & les garnisons y ordonnez bien entretenuz selon les ordonnances sur ce faites ou a faire & lesquelles il ne pourra excéder sans en aduertir sa ma^{te}. ou la dite duchesse.

Et ne pouruoir d'aucuns pietons ayans garde de forts lesquels sa ma^{te}. veult continuellement tenir residence sur iceulx pour euitter toutes surprinses.

Item ne se meslera ny entremettra du domaine de sa Ma^{te}. soit pour le amodier, bailler a ferme receuoir ne autrement en maniere que ce soit. mais laissera dicelluy conuenir les receueurs a ce ordonnez ou les commissaires que sa Ma^{te}. ou ceulx de ses finances ou des comptes a ce ordonneront. Ausquels il donnera toute faueur ayde & assistance mais sil entend quelque chose en quoy le prouffit & seruice de sa Ma^{te}. ne soit garde commil appartient en aduertira sa dite ma^{te}. & en son absence la dite dame duchesse.

Et si sera tenu de garder & ensuivre faire garder & ensuivre les estats des receueurs faitz par ceulx des finances ou des comptes sans les enfreindre en maniere que ce soit nest pour subite & tres urgente necessite laquelle ne pourroit souffrir dilay sans dangier de plus grand inconvenient de la quelle neantmoins il sera tenu en la meilleure diligence que faire se pourra aduertir le roy ou la dite duchesse.

Et ne pourra le dit prince euocquer par deuant luy aucunes matieres pendans ou qui se doiuent traiter ausdits Consaulx ou aucunement diuertir ou empecher le train ordinaire de la justice ou contraindre les parties de proceder deuant luy ou ses commis si ce nest du libre consentement des deux parties ou quil ny eut chose & inconvenient que ne puist souffrir d'en aduertir la dite dame duchesse.

Aussy ne pourra entremettra les dicts conseilors es aultres affaires que ceulx du pays mais les laissera continuellement vaquer aux affaires

hersteld kunnen worden, dan wanneer de geweldenaaryen verder voortgelopen zyn.

En ten deezen en tot alle andere einden, die vaardigen tegenstand vorderen, zal de gemelde Prins van Oranje de Edelen, Amptenaars en andere Onderdaanen van zyn gemelde Gouvernement mogen vergaderen by klokgeslag, of anderszins, naar dat hy zulks dienstig vinden zal, om hem, in het verdedigen van 't Land, by te staan.

Insgelyks zullen de Edelen, Amptenaars en andere byzondere personen van zyn gemelde Gouvernement, wanneer zy door hem ontboden of geroepen worden, gehouden zyn tot hem te komen, en hem, in alle eerlyke en redelyke zaaken, te gehoorzaamen.

De gemelde Heer Prins van Oranje zal ook vlytiglyk bezorgen, dat de Sterkten en Vestingen van zyn Gouvernement wel bewaard, en de bezettingen, voor dezelve geschikt, wel onderhouden worden, volgens de Ordonnantien, daarop gemaakt of nog te maaken, buiten welken, hy niet zal mogen gaan, zonder daarvan zyne Majesteit of de gemelde Hertoginne kennis te geeven.

En zal hy geen gebruik maaken van voetknechten, aan welken eenige Sterkten bewaaren gegeven zyn, begeerende zyne Majesteit dat dezelve aldaar hun geduurig verblyf houden, om alle verrassing te voorkomen.

Voorts zal hy zig niet moeijen met, noch steeken in de domeinen van zyne Majesteit, 't zy met dezelve in admodiatie te neemen, te pagten, te ontvangen, of op eenige andere wyze hoe ook genaamd; maar de Ontvangers, daartoe gesteld, of de Commissarissen, die zyne Majesteit, of die van zyne Finantien of Rekeningen daartoe stellen zullen, daarmede laten beworden: aan welken hy alle hulp en bystand verleen zal. Doch zo hy iet vernemt, waarin het voordeel of de dienst van zyne Majesteit niet bewaard wordt naar behooren, zal hy 'er zyne gemelde Majesteit, en in deszelfs afwezen, de gemelde Vrouwe Hertoginne kennis van geeven.

En zal hy gehouden zyn te bewaaren, en vervolgens te doen bewaaren de Staaten der Ontvangeren, opgemaakt door die der Finantien of der Rekeningen, zonder dezelve in eenigerlei opzigt te krenken, dan by schielyken en zeer dringenden nood, die geene verwyling gedooft zonder gevaar van grooter ongelegenheid; van welken nood hy nogtans gehouden zal zyn, ten spoedigste mogelyk, kennis te geeven aan den Koning, of aan de gemelde Hertoginne.

En zal de gemelde Prins geene zaaken, die voor de gemelde Raaden of hangen of behandeld moeten worden, voor zig mogen betrekken, noch op eenigerhande wyze den gewonen loop des Regts verleiden of belemmeren, of partyen bedwingen om voor hem of voor zyne Gemagtigden te pleiten, ten ware zulks geschiedde met bewilliging van beide de partyen, of dat 'er eenig ongemak uit ontstaan zou, en de tyd niet toeliet, daarvan eerst aan de gemelde Vrouwe Hertoginne kennis te geeven.

Ook zal hy de gemelde Raaden niet mogen gebruiken tot andere zaaken dan die des Lands; maar dezelve geduuriglyk laten bezig zyn,

BYLAA-
GEN
Lr. A.

*de leur charge & aura bon regard que les recep-
ueurs du Demain & aydes de sa ma^e. & ceulx
des comptes facent leur debuoir & de bien ad-
ministrer le reuenu de sa ma^e. Et sil y treuve
faute en adueritra la dite duchesse ou ceulx des
finances pour avec son advis y donner des pro-
visions conuenables.*

*Aussy ne pourra le dit prince donner aucuns
preuileges octrois franche foires legitimations ou
semblables graces de notable effect ou aussy ra-
missions d'homicides ou autres crimes & exces-
sifs sinon de simples homicides non qualifiez &
autres crimes, non importans peine de mort ou
confiscation de biens & ce moyennant composition
raisonnable au profit de sa Ma^e. suyuant l'or-
donnance sur ce fait, la quelle se payera es
mains de l'officier du lieu ou l'homicide ou delict
est commis.*

*Semblablement ne pourra ledit prince donner
aucunes lettres de saulscouduict, de passeport de
sbeurete de corps ou placet sur benefices ou aut-
res semblables qui se depechent par le priue Con-
seil sous le grand seau de ma^e.*

*Le dit Prince Doranges ne pourra faire au-
cuns nouveaulx ouurages sans ordonnance de sa
ma^e. ou de la dite duchesse ou de ceulx des fi-
nances. Bien entendu que les maisons que sa
ma^e. ba en son gouuernement soient entretenues
sans les laisser tomber en entiere ruyne & aduer-
sise Lesdits des finances de ce que a ceste fin
pourroit estre necessaire aussy que dedans icelles
maisons ils ne souffrent mettre choses que puis-
sent aucunement greuer ou gaster icelles.*

*Et ne permettra que aucun de quelque estat
ou condition quil soit face aucuns forts en son
gouuernement ou augmente notablement les forts
y estans, sans le consentement de sa ma^e. ou de
la duchesse.*

*Et ne souffrira ny permettra que aucuns biens
immeubles soient transportez au prouffit des cloi-
stras ou mains mortes ou que les cloistres, abbayes
& maisons ecclesiastiques ou villes ou villages ou
autres communaultez pretendent ou ayent autres
protecteurs que le roy ou le dit gouuerneur au
nom de sa dite ma^e.*

*Semblablement le dit Prince Doranges ne con-
sentera ou permettra que les villes, villages ou
communaultez de son gouuernement vendent ou
chargent leurs biens en maniere que se soit, ne
aussy quilz puissent imposer nouveaulx impôts sans
le consentement & octroy de sa ma^e.*

*Quand sa ma^e. ou la dite duchesse mandera
au dit Prince de leuer ou assembler gens de guer-
re a pied & a cheual Il regardera de les leuer
& assembler a la moindre despence & foule que
sera possible..*

in de zaaken van hun beroep. Hy zal voorts
goede zorg draagen, dat de Ontvangers der
Domeinen en Inkomsten van zyne Majesteit,
en die van de Rekeningen hunnen pligt wel
waarneemen, en de inkomsten van zyne Ma-
jesteit behoorlyk bestieren. En zo hy daarin
gebrek vindt, zal hy 'er de gemelde Hertogin-
ne, of die van de Financien kennis van gee-
ven, om 'er, by zynen raad, de vereischte pro-
visien tegen te verleenen.

De gemelde Prins zal ook geenerlei Privi-
legien, Octrojen, vrye Markten, Wettigingen
of diergelyke gunsten van merkelyk belang
mogen verleenen: ook geene vergiffenis van
doodslagen of andere zwaare en grove misdaa-
den; uitgenomen van enkele doodslagen en
andere misdaden, waarop geene doodstraf of
verbeurdverklaaring van goederen gesteld is,
en dit nog behoudens redelyk verding, ten be-
hoeve van zyne Majesteit, volgens de Ordon-
nantie daarop gemaakt: 't beloop van welk
verding betaald zal worden in handen van den
Officier der Plaatse, daar de doodslag of mis-
daad bedreeven is.

De gemelde Prins zal ook niet mogen ver-
leenen eenige brieven van vrygeleide, vryen
doortogt, Lyfsveiligheid, placets op Beneficien
of andere diergelyken, die door den geheimen
Raad, onder het groot zegel van zyne Maje-
steit, afgevaardigd worden.

De gemelde Prins van Oranje zal geenerlei
nieuwe werken mogen maaken, zonder last
van zyne Majesteit, of van de gemelde Hertog-
inne, of van die van de Financien. Met dien
verstande nogtans, dat de huizen, die zyne
Majesteit in zyn Gouvernement heeft, onder-
houden worden, zonderze geheellyk te laten
vervallen, en hy die van de Financien kennis
geeeve wat 'er ten dien einde zou kunnen noo-
dig zyn, ook op dat zy zorg draagen, dat 'er,
in die huizen, niets gelegd worde, waardoor
zy eenigszins zouden kunnen overlaaden of
bedorven worden.

Hy zal ook niet toestaan, dat iemant, van
welken staat of rang ook, eenige Sterkten in
zyn Gouvernement opwerpe, of de sterkten,
die 'er reeds zyn, merkelyk verbeterde, buiten
bewilliging van zyne Majesteit, of van de Her-
toginne.

Ook zal hy niet gedoogen noch toestaan, dat
eenige onroerende goederen, ten behoeve van
Kloosteren of van eenige doode hand, worden
opgedraagen; noch dat de Kloosters, Abtdyen
en Kerkelyke gestigten, of de Steden of Dor-
pen of andere Genootschappen andere bescher-
mers voorwenden te hebben, of met der daad
hebben, dan den Koning, of den gemelden
Gouuerneur, uit den naam van zyne Majesteit.

Van gelyken zal de gemelde Prins van Oran-
je niet gedoogen noch toestaan, dat de Steden,
Dorpen of Genootschappen van zyn Gouver-
nement hunne goederen verkoopen of op eeni-
gerhande wyze belasten, noch ook eenige nieu-
we imposten opstellen, zonder bewilliging en
octroi van zyne Majesteit.

Wanneer zyne Majesteit, of de gemelde Her-
toginne den gemelden Prins belasten zullen,
Oorlogsvolk te voet en te paarde te werven of
te verzamelen, zal hy zorg draagen, dat hy het
zelve tot de minste kosten en met den min-
sten

BYLAA-
GEN
L. A.

Le dit Prince Doranges sera tenu de faire garder & observer les placards & ordonnances de sa ma^{te}. faictes & publiques & a faire & publier tant sur le fait de la justice, Sectes, monnoyes & police que aultres affaires de son dit gouvernement sans les enfreindre ou souffrir par aultres estre enfreints en aucune maniere.

Et regardera de tenir bonne voisinance & viure paisiblement avec ses voisins sans donner occasion d'aigreur dissention ou de geurre & advertira de toutes occurences & choses d'importance le Roy & en son absence la dite duchesse de temps a aultre.

Tiendra aussi bonne intelligence avec le conte d'aremberge, Gouverneur de frize Oueryssel Groningen & Lingen & le conte de bornes gouverneur de Geldres & de Zutphen en tout ce que concerne le service de sa ma^{te}. & bien de leur gouvernement pour ayder assister & favoriser lung l'autre.

Il ne aduancera de conferer aucuns benefices de ceulx qui sont au rolle de sa ma^{te}. Ains se contentera de ceulx qui luy sont & sont este permis a ses predecesseurs en dict office, Bien entendu toutefois que comme lon trouue par experience que la negligence & insouffisance des curez non estans tels quils doibuent pour bien instruyre le pauvre poeuple ha este l'une des principales causes que les sectes reprouuees de notre mere Se. eglise sont espanduës es pays de par deca Et afin de y obuyer pour ladueny sa ma^{te}. entend que le dit Gouverneur quand aucune cure escherra vacante de sa collacion accoustumee auant que d'en disposer sera tenu de faire la prouision dicelle nommer a la dite dame duchesse gouvernante & deux ou trois personnes qualifiees pour prendre lung d'iceulx se auant quil se trouue ydoine apres auoir deuement examine par ceulx que la dite gouvernante voudra commettre & qui celluy que sera tellement pourueu de telle cure soit tenu la desseruir personnellement sans souffrir quil substitue aultre en son lieu.

D ne pourra aussi user de nomination ny bailer consentement aux dignitez vacantes lesquelles on reserue a la disposition de sa ma^{te}. Et en cas de vacation en advertira la dite duchesse & ne souffrira que possession soit prinse desdits benefices par qui que ce soit, sans la nomination du Roy ou celle de la dite Duchesse.

Il ne pourra auoir distribution des aydes ou deniers accordez par le Pays quant oires les deniers seront accordez a telle condition de la quel-
L. STUK.

sten overlast werve en verzamele.

„ De gemelde Prins van Oranje zal gehouden zyn, de Plakaaten en Ordonnantien van zyne Majesteit, gemaakt en afgekondigd of te maken en af te kondigen, zo wel op het stuk der Regtsoefeninge, als der Secten, Mante, Regeeringe en andere zaaken van zyn Gouvernement, te doen naarkomen, zonder dezelve te krenken, of te gedoogen, dat dezelve, door anderen, gekrenkt worden, op eenigerhande wyze.

„ En zal hy zorg draagen om goede nabuurschap te onderhouden en vreedzaam te leeuven met zyne nabuuren, zonder aanleiding te geeven tot verbittering, tweed-agt of oorlog; en zal hy, van tyd tot tyd, van alle voorvallen en zaaken van gewigt den Koning, en in deszelfs afzyn, der gemelde Hertoginne kennis geeven.

„ Ook zal hy goed verstand houden met den Graave van Aremberg, Gouverneur van Friesland, Overyssel, Groningen en Lingen, en met den Graave van Hoorne, Gouverneur van Gelder en Zutphen, over alles, wat den dienst van zyne Majesteit en het welzyn van hunne Gouvernementen aangaat, om elkanderen te helpen, by te staan en te bevoordeelen.

„ Hy zal niet bestaan, eenige Beneficien te be-
„ geeven, die op de rolle van zyne Majesteit
„ staan; maar zig te vrede houden met die genen,
„ welker begeeuving hem toegelaaten is, en aan
„ zyne voorzaaten in het zelve ampt toegelaaten
„ geweest is; met dien verstande nochtans, dat,
„ naardien men by ondervindinge gewaar wordt,
„ dat de agtelooosheid en onbekwaamheid der
„ Zielzorgeren, die niet zo zyn als zy behooren
„ te wezen, om het arme volk wel te onderwyzen,
„ eene der voornaamste oorzaaken geweest
„ is, dat de Gezindheden, welken door onze Heilige
„ Moeder de Kerk veroordeeld zyn, zig in
„ de Landen van herwaards over hebben uitgebreid;
„ en om daarin voor het toekomende te
„ voorzien, zyne Majesteit verstaat, dat de gemelde
„ Gouverneur, wanneer 'er eene Zielzorgers-
„ gers-plaats, die ter zyner gewoonlyke begeeuvinge
„ staat, openvalt, eer hy dezelve begeeuve,
„ gehouden zal zyn de voorwerpen daartoe te
„ noemen aan de gemelde Vrouwe Gouvernante
„ en twee of drie bevoegde Personen, om
„ uit dezelve eenen te kiezen, indien hy daartoe
„ bekwaam bevonden wordt, na vooraf be-
„ hoorlyk onderzocht te zyn door zulken, die
„ de gemelde Gouvernante daartoe zal willen
„ stellen; zullende de genen, die op deeze wyze
„ van zulk eene Zielzorgers plaats voorzien
„ zal geworden zyn, gehouden wezen in persoon
„ te dienen, zonder te gedoogen, dat hy een
„ anderen in zyne plaats stelde.

„ Hy zal ook geene benoeming doen, noch
„ bewilliging verleenen tot opengevallen waardigheden,
„ die ter begeeuvinge van zyne Majesteit bewaard
„ worden. En zal hy, by 't openvallen derzelve,
„ daarvan kennis geeven aan de gemelde Hertoginne,
„ en niet gedoogen, dat van de gemelde Beneficien,
„ door iemand, wie hy ook zy, bezit genomen worde,
„ zonder daartoe, door den Koning, of door de gemelde
„ Hertoginne, benoemd te zyn.

„ Hy zal geen lewind hebben over de beden of penningen,
„ door het Land toegestaan; wanneer die penningen,
„ op zulk eene voorwaarde,
C c c

„ zyn

BYLAA-
GEN
L. A.

le il ne se pourra ayder sinon pour autant que par le Roy ou la ducbesse luy sera encharges.

Quand il sera aduertty d'aucunes questions, debuis ou proces entre villes ou communaultez dont pourroit souldre dissention il en aduertira la ducbesse avec son aduys pour y ordonner quil conuendra.

Il traitera les affaires de son gouuernement avec les conseillers & officiers de sa ma^e. sans y entremettre gens qui ne sont officiers de sa ma^e. ou au seruice & ayant a la dite serment.

Il sera tenu aduertir la ducbesse ceulx quil voudra mettre en Loy es principales villes du pays affin dentendre si elle veult aucuns estre delaissez ou aultres y mis si auant que faire se peult.

Il prendra bon regard a l'administration du reuenu des villes & fera passer leur comptes par gens entendus en fait des comptes sans passer despence superflue.

Et quand il y a quelque dissention entre les gouuerneurs des villes les accordera si faire se peult autrement en aduertira la ducbesse pour avec son aduys y pourueoir.

Quand aucunes gens non qualifiez ou non souffisans sont mis au Loy les debura deporter & commettre aultres souffisans.

Et nura bon regard es lieux ou le Roy a libre creation des gens de Loy de pointz laisser introduire coustume ou possession au contraire.

Il prendra regard & entendra avec les gens des comptes & recepueurs du Pays de augmenter le demaine du Roy.

Il ne doit rien demander practiquer recepuoir ne prendre du Pays a son prouffyt oultre la coustume sans consentement de sa ma^e. ou de la ducbesse.

Il aura singulier regard sur la conduite du dicaige de bonibosch affin que les deniers qui se lieuent pour le dit dicaige soient employez comme appartient sans faire despence superflue & aduertira avec le temps avec ceulx des comptes & aultres entendus au fait du dicaige de y mettre meilleur ordre quil na este du passe.

Item prendra bon & soigneulx regard que nul qui que ce soit se aduance de prendre ou mettre en possession d'aucun adiecs sans octroi ou consentement de sa ma^e. mais fera garder les diss adiecs au proffict de sa ma^e. mesmement en terres inondes au quartier de dordrecht & de Zuylt-bollande.

Aura aussi regard que les officiers de bautues-

„ zyn toegestaan; zullende hy zig van dezelve BYLAA-
„ niet mogen bedienen, dan voor zo verre hem GEN
„ zulks, door den Koning of de Hertoginne, L. A.
„ zal gelast worden.

„ Wanneer hy kennis gekreegen zal hebben
„ van eenige twisten, geschillen of regtsge-
„ den tusschen Steden of genootschappen, waar-
„ uit tweedragt zou kunnen optstaan, zal hy 'er
„ der Hertoginne kennis van geeven, zynen raad
„ daar nevens voegende, om vervolgens te be-
„ veelen, 't gene geraaden zyn zal.

„ Hy zal de zaaken van zyn Gouuernement
„ behandelen met de Raaden en Amptenaars van
„ zyne Majesteit, zonder 'er luiden in te men-
„ gen, die noch Amptenaars van zyne Maje-
„ steit, noch in zynen dienst zyn, of hem eed
„ gedaan hebben.

„ Hy zal der Hertoginne kennis moeten geeven
„ van de genen, die hy in de Wet der voor-
„ naamste Steden van het Land zal willen stel-
„ len, om te verstaan, of zy 'er eenigen buiten
„ gelaaten, of anderen in derzelve plaats gesteld
„ wil hebben, zo dra zulks geschieden kan.

„ Hy zal behoorlyk agt geeven op de bestie-
„ ring der inkomsten van de Steden, en haare
„ rekening doen naarzien door luiden, zig op 't
„ stuk der rekeningen verstaande, zonder over-
„ tollige uitgaaven te lyden.

„ En wanneer 'er tusschen de Bevelhebbers
„ der Steden eenig verschil ontsaan is, zal hy
„ dezelve bevredigen, indien zulks mogelyk
„ zy. Anders zal hy 'er der Hertoginne kennis
„ van geeven, om 'er, by haaren raade, in te
„ voorzien.

„ Wanneer onbevoegde of onbekwaame Per-
„ soonen in de Wet gesteld zyn, zal hyze moe-
„ ten afzetten, en andere bekwaamen in der-
„ zelve plaatse stellen.

„ Ook zal hy behoorlyke zorg draagen voor
„ de Plaatsen, waar de Koning de vrye verkie-
„ zing der Wethouderen heeft, en aldaar geene
„ strydige gewoonte of duurzaam gebruik laa-
„ ten insluipen.

„ Hy zal met de Luiden van de Rekeningen en
„ met 's Lands Ontvangers zorg draagen voor
„ de vermeerdering van 's Konings Domeinen.

„ Hy moet niets vragen, verkrygen, ontvan-
„ gen of neemen van het Land ten zynen voor-
„ deele, boven 't geene gebruikelijk is, zonder
„ bewilliging van zyne Majesteit, of van de
„ Hertoginne.

„ Hy zal byzonderlyk letten op het bestier
„ der dykaadje van den Hondsbosche, op dat
„ de penningen, die ten behoeve van de gemel-
„ de dykaadje geheeven worden, naar behoo-
„ ren, en zonder overtollige kosten te maaken,
„ worden aangelegd, en ten bekwaamen tyde
„ raadpleegen met die van de rekeningen en
„ anderen, zig op 't werk der dykaadje verstaande,
„ om daar op betere orde te stellen dan voor
„ deezen geschied is.

„ Ook zal hy wel zorgvuldiglyk agt geeven,
„ dat niemant wie hy zy besta eenige aanwas-
„ sen te aanvaarden, of zig in 't bezit derzel-
„ ven te stellen, zonder octroi of bewilliging
„ van zyne Majesteit; maar hy zal die aanwas-
„ sen ten behoeve van zyne Majesteit doen be-
„ waaren, zelfs in 't overstroomde Land in 't
„ Kwartier van Dordrecht en van Zuidholland.
„ Hy zal ook zorg draagen, dat de Officiers
„ der

BYLAA-
GEN
L. A.

terie d'hollande & aultres ayant charge des dunes facent entretenir & planter les dits dunes comme pour la sureté du Pays il est requis & sil y trouue faulte en aduertira la duchesse pour avec son aduys y pourueoir.

Au surplus aura & prendra singulier & soigneux regard que nulle entreprenje se face sur les droits, baulteurs, & auctoritez, biens, rentes, reuenus & demaine de sa ma^{te}. Lesquelles il conseruera & fera conseruer contre tous comme sa ma^{te}. a en luy sa parfaite confidence & comme il en veult respondre a icelle & ne diuulgnera ceste son Instruction plus auant que besoing soit & les affaires le requierrent.

Si sa ma^{te}. pouruoit de Lieutenant particulier au pays d'Utrecht elle entend que icelluy Lieutenant soit sous le dit Prince D'orange lequel le conseillera & assistera en ceste charge pour le bien du dit pays d'Utrecht & seruire de sa dite ma^{te}. auqu. l. fera aussi encharge de lobeyr comme estant chose unie avec le dit gouvernement de hollande.

Aussi le dit prince aura soigneux regard au dit pays d'Utrecht tenant consideration quil est nouvellement acquis.

Il tiendra main que lordonnance faicte par fene de bonne memoire la regne douagiere d'hongrie sur le payement des dettes rentes & arrierages des etats du dit pays d'Utrecht des annees xvc xi & xxi quant a loutschielgelt avec ce que en depend soit entretenu selon sa forme & tenuer.

Aussi les ordonnances faictes sur le hinderdam & leckerdyck & que a la recepte ou estats de Caniels ou recepueurs soient mis gens de bien nessesans pour les abus y trouuez.

Ne mettra pour la garde des chasteaux d'Utrecht que anciens subiects du roy de ces pays de par deca.

Ainsi faict & ordonne sous notre nom en notre ville de Gand le viij^e d'augst 1559.

der Houtvesterye van Holland, en anderen, die opzigt hebben over de duinen, die duinen doen onderhouden en beplanten, zo als tot verzekering des Lands vereischt wordt, en zo hy daaraan gebrek vindt, der Hertoginne daarvan kennis geeven, om 'er, by haaren raade, in te voorzien.

Daarenboven zal hy byzondere en naartige zorg draagen, dat 'er niets ondernomen worde tegen de regten, hoogheid en gezag, goederen, renten, inkomsten en domeinen van zyne Majesteit: welken hy zal handhaaven, en doen handhaaven tegen allen, gelyk zyne Majesteit een volkomen vertrouwen in hem heeft, en gelyk hy daaraan zal willen beantwoorden. En zal hy deeze zyne Instructie niet verder gemeen maaken dan noodig zy, en de zaaken zulks vereischen zullen.

Zo zyne Majesteit eenen byzonderen Stedehouder in 't Land van Utrecht mogt aanstellen, verstaat hy, dat die Stedehouder staan zal onder den gemelden Prins van Oranje, die hem zal raaden en bystaan in den genoemden last, tot welzyn van het Land van Utrecht en van den dienst zynrer Majesteit, en wien hy ook verpligt zal zyn te gehoorzaamen, als zynde eene zaak, die vereenigd is met het gemelde Gouvernement van Holland

Ook zal de genoemde Prins zorgvuldig opzigt hebben over 't gemelde Land van Utrecht, in aanmerking neemende, dat het nieuwlings aangewonnen is.

Hy zal ook agt geeven, dat de Ordonnantie, gemaakt door de Koninginne Weduwe van Hongarye, goeder gedagtenisse omtrent de betaaling der schulden, renten en agterstellen der Staaten van 't gemelde Land van Utrecht van de jaaren 1511 en 1512, betreffende het Oudschildgeld, met het gene 'er van afhangt, naar derzelver vorm en inhoud, worde naargekomen.

Midsgaders de Ordonnantien, gemaakt over den Hinderdam en Lekkendyk, en dat, tot den ontvangst of Staaten der Kanaalen of Ontvangers, eerlyke luiden gesteld worden, vervreemd van de misbruiken, die daarin ontdekt zyn.

Hy zal tot bewaaring der Sterkten van Utrecht geene andere luiden stellen, dan oude onderdaanen van den Koning, in deeze Landen van herwaards over.

Aldus gedaan en geordonneerd onder onzen naam, in onze Stad van Gend, den agtsten Augustus 1559.